

ганизацией этой работы можно познакомиться на странице «Внеклассные мероприятия» сайта республиканского научно-методического журнала «Пачатковае навучанне» или по ссылке <https://pn.aiv.by/zagoskina-o-a-rudevich-e-a-prakticheskoe-zanjatie-%C2%ABjuniye-ekologi-issledovatel%C2%BB>.

В ходе исследований наши учащиеся под руководством педагогов на практике используют наблюдение, эксперимент, опрос, анкетирование, анализ источников информации, методы математической обработки данных, т.е. методы исследовательской деятельности, преломленные через призму возраста. Итогом работы являются не только полученные научные данные, но и личностные приращения и компетенции: видение проблем, выдвижение гипотез, определение понятий, классификация, сравнение и обобщение полученных результатов, формулировка умозаключений и выводов, правильное оформление работы, аргументированное и убедительное ее представление и защита, публичное выступление, природоохранное и здоровьесберегающее поведение.

Список использованных источников

1. Учебная программа по учебному предмету «Человек и мир» для II класса учреждений общего среднего образования с русским языком обучения и воспитания [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://adu.by/ru/homepage/obrazovatelnyj-protsess-2020-2021-uchebnyj-god>. – Дата доступа: 10.09.2020.
2. Что такое исследовательская деятельность учащихся? [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://refdb.ru/look/1780264.html>. - Дата доступа: 20.09.2021.

УДК 372.378.1

ДА ПРАБЛЕМЫ ЗАСВАЕННЯ ГРАМАТЫЧНАГА КАНПАНЕНТА БЕЛАРУСКОЙ МОЎНАЙ СІСТЭМЫ СТУДЭНТАМІ ФПА (У КАНТЭКСЦЕ ЎКАРАНЕННЯ СТАНДАРТАЎ 3+)

В. Г. Качан

*УА «Беларускі дзяржаўны педагагічны ўніверсітэт імя Максіма Танка»,
г. Мінск, Беларусь, e-mail: kachan_og@bbspu.by*

У артыкуле раскрываюцца асаблівасці засваення граматычнай сістэмы сучаснай беларускай мовы студэнтамі ФПА ва ўмовах укаранення стандартаў 3+. Звяртаецца ўвага на вывучэнне сінтаксічных руска-беларускіх адпаведнікаў.

Ключавыя словы: адукацыйны стандарт, базавая прафесійная кампетэнцыя, руска-беларускія адпаведнікі, кейс-тэхналогія.

У вучэбнай праграме ўстановы вышэйшай адукацыі па вучэбнай дысцыпліне «Беларуская мова», падрыхтаванай на кафедры беларускага і рускага мовазнаўства для забеспячэння выкладання дысцыпліны «Беларуская мова» ў адпаведнасці з патрабаваннямі Адукацыйнага стандарта Рэспублікі

Беларусь «Вышэйшая адукацыя. Першая ступень», рэгламентуецца змест вучэбнай дысцыпліны, арыентаваны як на паглыбленне тэарэтычных ведаў будучых настаўнікаў аб мове як сродку камунікацыі, так і на фарміраванне іх практычных умненняў і навыкаў. З аднаго боку, настаўнік пачатковых класаў павінен быць адукаваным чалавекам з адпаведнай тэарэтычнай падрыхтоўкай па беларускай мове, якая мае статус нацыянальнай дзяржаўнай мовы (валодаць універсальнай кампетэнцыяй), з другога боку, умець тлумачыць моўныя факты рускай і беларускай моў, адрозненні іх фанетычнай, лексічнай і граматычнай сістэм (валодаць базавай прафесійнай кампетэнцыяй). Матэрыял для вывучэння па дысцыпліне «Беларуская мова» адабраны ў адпаведнасці з прынцыпамі навуковасці і сістэмнасці. Для засваення вучэбнага матэрыялу прапануюцца раздзелы, якія размешчаны ў пэўнай паслядоўнасці з улікам зместу адпаведных раздзелаў у праграме па рускай мове. Асноўная ўвага звернута на павышэнне ўзроўню моўнай кампетэнцыі будучых спецыялістаў.

Выпрацоўка і замацаванне ўменняў і навыкаў граматычна карыстання рускай і пісьмовай мовай; развіццё моўна-эстэтычнага густу студэнтаў, звязанага з чысцінёй і правільнасцю маўлення; пашырэнне і ўзбагачэнне лексічнага запasu будучых настаўнікаў; выпрацоўка ўменняў практычнага карыстання тэрміналогіяй і прафесійнай лексікай па абранай спецыяльнасці; фарміраванне ўстаноўкі на практычнае прымяненне атрыманых ведаў у прафесійнай дзейнасці і іншых сферах сацыяльнай актыўнасці; выхаванне любові і павагі да духоўнай і інтэлектуальнай спадчыны беларускага народа, пачуцця нацыянальнай самапавагі і самаідэнтыфікацыі – вось тыя задачы, якія стаяць перад выкладчыкамі і беларускай, і рускай моў.

На жаль, нягледзячы на тое, што студэнты факультэта пачатковай адукацыі вывучаюць абедзве дзяржаўныя мовы, ступень валодання імі істотна адрозніваецца. Гэта, безумоўна, звязана, па-першае, са слаба выражаным беларускамоўным асяроддзем, а па-другое, з тым, што на развіццё мовы і на фарміраванне моўнай сістэмы носьбіта мовы ва ўмовах білінгвізму ўплываюць сацыяльныя змены, сацыяльная мабільнасць, узровень сацыяльных адносін, дэманстрацыя варыятыўнасці моўных адзінак, тэкстуальная варыятыўнасць, варыятыўнасць, выкліканая кантакціраваннем моў у маўленні. На думку А. А. Хамраевай, у білінгвальным акружэнні дамінуючай заўсёды становіцца тая мова, якая забяспечвае «сацыяльны поспех» [1, с. 89]. У Рэспубліцы Беларусь ва ўмовах афіцыйнага руска-беларускага двухмоўя дамінуючай з'яўляецца руская мова.

Іншы раз студэнты не могуць проціпаставіць граматычныя сістэмы абедзвюх моў, паколькі руская і беларуская мовы з'яўляюцца роднаснымі, сінтэтычнымі, і сярод фактараў, што вызначаюць эфектыўнасць авалодання абедзвюма мовамі, неабходна абавязкова ўлічваць іх генеалагічную роднаснасць. Беларуская і руская мовы як мовы індаеўрапейскай сям'і, славянскай групы, усходнеславянскай падгрупы вельмі блізкія, як, відаць, ніякія іншыя славянскія мовы. Гэтая блізкасць доўгі час падтрымлівала ілюзію абсалютнай

тоеснасці граматычных сістэм абедзвюх моў. Сучасныя лінгвістычныя даследаванні звяртаюць увагу на адну вельмі важную асаблівасць сінтаксічнай сістэмы любой мовы. Гэтая асаблівасць заключаецца ў тым, што ў сінтаксісе сінтэзуюцца асаблівасці ўсіх іншых моўных падсістэм, пачынаючы з фанетыкі і заканчваючы марфалогіяй. І калі ў адной мове на якім-небудзь узроўні ёсць разыходжанні з іншай мовай, то гэтыя разыходжанні абавязкова правяцяцца і ў сінтаксісе. Нягледзячы на тое, што сістэмы склонаў і іх значэнняў у рускай і беларускай мовах не адрозніваюцца (абедзве мовы сінтэтычныя, з асобнымі элементамі аглуцінацыі), у граматычнай будове беларускіх і рускіх словазлучэнняў, якія служаць для выражэння аднолькавых сэнсавых адносін, марфалагічныя асаблівасці найчасцей вызначаюцца ў 1) склонавай форме залежнага кампанента словазлучэння, 2) выкарыстанні прыназоўнікаў (у словазлучэннях з прыназоўнікавым кіраваннем). У рускай мове ў словазлучэнні з аб'ектнымі семантыка-сінтаксічнымі адносінамі *каждой птичке (даць) по перинке* залежны кампанент стаіць у форме давальнага склона, а ў беларускай мове ў словазлучэнні *кожнай птушцы (даць) на прырэнцы* – меснага. Наяўнасць сінтаксічных варыянтаў выклікана ўнутрымоўнымі законамі развіцця мовы і звязана са здольнасцю слова ўступаць у спалучэнне з іншымі словамі (размова ідзе пра мадыфікацыі лексічнай і граматычнай спалучальнасці слова ў складзе сінтаксічнай адзінкі), а таксама з афіцыйным у нашай краіне руска-беларускім білінгвізмам (варыянты ўзнікаюць пад уплывам рускай мовы, у выніку моўнай практыкі).

Вывучэнне сінтаксічных руска-беларускіх адпаведнікаў з аднолькавымі семантыка-сінтаксічнымі адносінамі звязана, па-першае, з вызначэннем аб'ёму лексічных сродкаў, якія ўдзельнічаюць у выражэнні пэўнай сінтаксічнай семантыкі, па-другое, з устанавленнем узаемасувязі семантычнай структуры сінтаксічнай адзінкі са значэннем слоў (кампанентаў гэтай адзінкі) і іх падзелам на лексіка-граматычныя класы. Лексічнае значэнне слова складаецца не толькі з яго агульнага значэння, а і з разнастайных кантэкстуальных, сітуацыйных і пераносных значэнняў, якія набывае слова пры выкарыстанні ў маўленні. Гэта значыць, што значэнні адзінак маўлення (словаўжыванняў) пры іх выкарыстанні з'яўляюцца варыянтамі агульнага лексічнага значэння слова. У маўленні значэнне слова актуалізуецца і набывае больш канкрэтны змест за кошт асаблівасцей камунікатыўнай сітуацыі і лексічнай спалучальнасці слова.

Узнікае пытанне, як навучыць будучых настаўнікаў пачатковых класаў карыстацца дзвюма блізкароднаснымі мовамі ў аднолькавай ступені добра. Можа трэба звяртаць увагу не толькі на асаблівасці кожнай мовы, а і на аднолькавыя моўныя з'явы, каб беларуская мова вывучалася ў суадносінах з рускай як у плане адрознення, так і падабенства з устаноўкай на засваенне спецыфічных рыс абедзвюх моў?

Семантыка-сінтаксічнымі эксплікатарамі беларускага тэксту з'яўляюцца словы і формы, службовыя элементы, актуалізатары-часціцы, парадак слоў, будова сказа і інш. Іменна тэкст як моўная адзінка здольны адначасова перадаць рознымі спосабамі і сродкамі агульначалавечае і нацыянальнае, са-

цыяльнае і індывідуальнае. У першую чаргу, безумоўна, цікавасць выклікае дынаміка моўнага развіцця ў працэсе «тэкставай рэалізацыі, якая вербальна фіксуе індывідуальнае выкарыстанне моўных рэсурсаў» [2, с. 3].

Неабходна адзначыць, што і ў беларускамоўным, і рускамоўным маўленні студэнтаў ФПА назіраюцца ў асноўным 1) памылкі, звязаныя з выбарам граматычнай формы слова, і 2) памылкі ў выніку парушэння правілаў канструявання, таму адной з асноўных задач навучання з'яўляецца развіццё вонкавага маўлення. Іменна вонкавае маўленне патрабуе паўнаты ў афармленні думкі, пабудовы дакладнага, выразнага, з разгорнутай думкай тэксту (вуснага ці пісьмовага).

Часта ўзнікаюць сітуацыі, калі студэнт перакананы, што валодае тэарэтычным матэрыялам, бо на ўзроўні ўнутранага маўлення добра сам сябе разумее, але аформіць думку сваімі словамі не можа. Прычына – у разрыве паміж унутраным і вонкавым маўленнем (дарэчы, тэставая сістэма навучання, на нашу думку, толькі павялічвае гэты разрыў!). Недастатковая работа па папярэджанні парушэння граматычных нормаў беларускай мовы, памылак у маўленні студэнтаў вядзе да някаснага засваення нормаў абедзвюх моў і фарміравання нізкага ўзроўню маўленчай культуры.

На развіццё вонкавага маўлення, фарміраванне камунікатыўнай кампетэнцыі студэнтаў, выпрацоўку ўменняў і навыкаў эфектыўнага выкарыстання даступных маўленчых сродкаў ў розных канкрэтных прафесійных і жыццёвых сітуацыях накіраваны кейс-метады, або метады casestudy, (ад англ. case – “выпадак, сітуацыя”), метады мадэліравання рэальных сітуацый (кейсавы).

Праца студэнтаў над праблемнай сітуацыяй складаецца з некалькіх этапаў: 1) знаёмства з апісаннем кейса (сітуацыі), 2) пошук патрэбнай інфармацыі, моўнага матэрыялу, 3) абмеркаванне інфармацыі, 4) прэзентацыя кейса. Напрыклад, можна інсцэніраваць наступную маўленчую сітуацыю: уявіце сабе, што Вы настаўнік пачатковых класаў і арганізуеце экскурсію ў этнаграфічны музей, што Вы даеце інтэрв'ю на тэму «Мая школа», што Вы рэкламны агент, тэлеведучы, рэжысёр, аніматар, Вам трэба супакоіць вучня, падбадзёрыць, пахваліць яго і, наадварот, зрабіць яму заўвагу і інш.

Найбольш эфектыўным прыёмам метаду канкрэтнай сітуацыі пры навучанні мове з'яўляецца пошук патрэбнай інфармацыі, і такое заданне, як лічаць даследчыкі, лепш выконваць парамі або ў групе [3, с. 76]. Задача выкладчыка – прапанаваць такія моўны матэрыялы, які не абмяжоўвае працу фармальным разборам моўных адзінак. Мэтазгодна засяродзіць увагу на функцыянальна-семантычным аспекце моўных сродкаў. Прычым звяртаецца ўвага на авалоданне моўнага матэрыялу, які дапаможа і засвоіць граматычныя формы і сінтаксічныя канструкцыі, і выкарыстаць іх у маўленні.

Структура кейса складаецца з 1) апісання сітуацыі і 2) шэрагу пытанняў (заданняў) для абмеркавання. У залежнасці ад тэмы сітуацыі і ўзроўню развіцця вонкавага маўлення студэнтаў выкладчык можа прапанаваць дадатковую інфармацыю, напрыклад, відэаматэрыялы, тэматычны міні-слоўнічак і інш.

Кожны выкладчык імкнецца не толькі даць сваім студэнтам праграмны аб'ём ведаў па дысцыпліне, але і стараецца развіць у іх маўленчую актыўнасць. Гэта ўплывае на прынцыпы пабудовы лекцыйных і практычных заняткаў, іх структуру, на выбар формаў і метадаў навучання.

Спіс выкарыстаных крыніц

1. Хамраева, Е. А. Русский язык для детей-билингвов. Теория и практика / Е. А. Хамраева. – М., 2015.
2. Сеница, И. А. Языковая личность учёного-гуманитария XIX века / И. А. Сеница. – Киев : Издательский Дом Дмитрия Бурого, 2006.
3. Вологовская, Н. А. Метод casestudy: моделирование реальных речевых ситуаций / Н. А. Вологовская // Карповские научные чтения : сб. науч. ст. Выпуск 10. Ч.1. / БГУ. – Минск : «ИВЦ Минфина», 2018. – С.75–79.

УДК 378.147

ОСОБЕННОСТИ ФОРМИРОВАНИЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНЫХ КОМПЕТЕНЦИЙ У БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ НАЧАЛЬНЫХ КЛАССОВ В УСЛОВИЯХ ЦИФРОВОЙ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ СРЕДЫ

С. В. Митрохина, В. В. Карманова, Н. В. Чижикова

ФГБОУ ВО «Тульский государственный педагогический университет им. Л. Н. Толстого», г. Тула, Россия, e-mail: kpdmno@tspu.ru

В статье рассматривается проблема профессиональной подготовки учителя в условиях цифровизации современного образования. Выделяются художественно-проектные компетенции как составная часть профессиональных компетенций и описывается методика их формирования в ходе изучения предметного модуля «Музыка».

Ключевые слова: учитель начальных классов, профессиональная подготовка, профессиональные компетенции, цифровые ресурсы, цифровая образовательная среда.

Высокие темпы трансформации современного общества выдвигают новые требования к учителю века цифровизации как специалисту, способному организовать персонализированное обучение, владеющему современными личносно ориентированными технологиями обучения, компьютерными технологиями. Ему должны быть присущи мобильность, самостоятельность, конкурентоспособность.

Будущий педагог должен непрерывно приобретать и совершенствовать свои знания, решать быстро и качественно возникающие проблемы, успешно действовать в ситуациях неопределённости, быть готовым к осознанному выбору и последующему освоению профессиональных образовательных